

ЧИТАЄМО КАЗКИ САМОСТІЙНО

У статті проаналізовані основні види й прийоми роботи над казками Шарля Перро, братів Грімм, Ганса Крістіана Андерсена. Розглянуто структуру читацького щоденника, схарактеризовано практичне заняття захисту читацького щоденника за колонками (рубриками), подано перелік запитань і завдань до вивчення творів і з'ясування змісту казок.

Ключові слова: Шарль Перро (1628 – 1703), Якоб Грімм (1785 – 1863), Вільгельм Грімм (1786 – 1859), жанр, жанрові особливості, казка, алегорія, мораль, фантастика, автор, зміст твору, питання до тексту, «хитрі» питання.

Заняття захисту читацького щоденника надзвичайно цікавий і дієвий вид роботи з метою перевірки самостійності і свідомості читання студентами казок Шарля Перро, братів Грімм, Ганса Крістіана Андерсена.

Особливості роботи з читацьким щоденником на уроках читання у початковій школі докладно розглянуто у методичних матеріалах з російської мови Л. В. Живицької [2, 117-129].

Завчасно (за місяць) студентам дається завдання прочитати казки Ш. Перро, братів Грімм, Г. К. Андерсена і самостійно заповнити читацький щоденник за такими колонками (рубриками):

- 1) колонка «Автор»;
- 2) колонка «Назва твору {збірки, казки}»;
- 3) колонка «Казкові герої»;
- 4) колонка «Запитання до тексту»;
- 5) колонка «Хитрі» запитання.

Це не весь перелік колонок (рубрик) читацького щоденника. Можна доповнити щоденник такими колонками: «Зміст казок»; «Скарбничка слів». У даній статті увага буде зосереджена на особливостях роботи з названими вище (п'ятьма) рубриками читацького щоденника.

I. Колонка «Автор»

Перша колонка щоденника називається «Автор». У цій колонці студенти повинні були записати відомості про автора: ім'я, роки життя, століття, назву країни, місто, цікаві факти, що стосуються життя і творчості письменників.

1. Написання прізвищ та імен.

Дати відповіді, щодо написання прізвищ, імен письменників.

– Прізвища яких авторів пишуться з двома однаковими буквами підряд: (Якоб і Вільгельм Грімм, Шарль Перро).

– Імена яких письменників мають варіанти? Ганс/ Ханс Крістіан/ Крістіан Андерсен).

2. Імена авторів.

– Назвати повне ім'я письменника, прізвище якого Перро.

– Назвати імена братів Грімм. (Вільгельм і Якоб). Хто з них був старшим, хто – молодшим? На скільки років? Назвати роки їхнього життя.

– Назвати повне ім'я Андерсена. Чому у цього письменника декілька імен?

3. З якої країни письменник?

– Який письменник народився у Франції? Про те, що цей письменник народився у Франції свідчать особливості вимови його прізвища. То що це за письменник?

– У якій країні народилися брати Грімм?

– Хто із письменників народився у Данії?

– Оберіть правильний варіант: датський чи данський письменник.

– Якого письменника можна назвати скандинавським письменником?

Чому?

4. Галерея портретів.

– Описати зовнішність одного із письменників, казки якого ви читали на практичне заняття. Описати так, щоб інші студенти могли вгадати ім'я письменника.

– Хто із письменників на парадному портреті зображений у помпезній модній перуці?

– Вгадати за наступним описом сучасників ім'я письменника:

«Он был высок, худощав и крайне оригинален в осанке и движениях. Руки и ноги его были несоразмерно длинны и тонки; кисти рук широки и плоски, а ступни ног таких огромных размеров, что ему, вероятно, никогда не случалось опасаться, чтобы кто-нибудь подменил его калоши. Нос его был так называемой римской формы, но тоже несоразмерно велик, и как-то особенно выдавался вперед..., светлые и крайне маленькие глаза его, скрытые в своих впадинах за большими веками, не оставляли по себе впечатления. Зато очень красив был его высокий, открытый лоб и необычно тонко очерченные губы. Лицо его поражало одухотворённостью. Ему часто говорили: «У вас внешность настоящего поэта» [1, 86].

5. Цікаві факти із життя і творчості письменників.

– Яку освіту отримав Шарль Перро? (Юридичну; став адвокатом).

– Чим займався у своєму житті Шарль Перро, яка була його професія? (Працював у фінансовому відомстві, збирав податки був адвокатом, потім став письменником, як і його старші брати, писав величні поеми про час Людовика XIV, якого називали королем-сонцем).

– Чим прославився Шарль Перро? (Своїми поемами, в яких прославляв короля-сонце).

– Хто були батьки Ганса Андерсена? (Батько – чоботар; мати – праля).

– Які таланти, захоплення виявилися у малого Андерсена? (Чудовий голос, вмів розповідати казки, любив грати у ляльковий театр, шив одяг для ляльок, захоплювався театром, хотів стати актором, адже гарно співав, але голос рано пропав, жив у холодних кімнатах. Захворів і голос пропав).

– Про що мріяв маленький Андерсен? (Мріяв прославитися, відчував у собі талант, хотів стати оперним співаком).

– Про якого письменника було сказано сучасниками: «І у матері-жебракці (бідної матері) може народитися багатий син»? (Про Ганса Андерсена).

– Кого із письменників-казкарів сучасники називали «королем казок»?

– Після смерті якого письменника-казкаря у столиці його країни був об'явлений національний траур, а в газеті «Вітчизна» було надруковано вірш, у якому були такі рядки:

«В могилу наш король сошёл,
И некому занять его престол...»? [1, 152].

– Як ви вважаєте, кому із письменників належать наступні слова? Чому саме йому? «Я вважаю, що було б дуже доречно спалити усі книги судових справ..., немає нічого кращого у світі, як зменшення кількості судових справ...»

– Назвіть ім'я письменника, творчість якого довгий час не визнавали співвітчизники, вони його повчали, критикували, радили за краще писати романи, а не казки. І лише тоді, коли його ім'я стало відомим всьому світові, Данці визнали його талант, і в 50 років його було названо почесним громадянином рідного міста.

– Про якого письменника йдеться мова: «Об'їздив багато країн, вважав, що мандрувати – це означало жити» [1, 79]. Він побував в Англії, де його вітала і вшанувала сім'я Чарльза Діккенса, у Німеччині, Швеції, Італії, Греції, Франції, його знали і цінували в Росії.

– Про якого письменника йдеться мова: «Він пізно одружився, рано став вдівцем, сам виховував своїх чотирьох синів, любив їм розповідати казки, його сини дофантазували казки батька, і в якійсь мірі стали співавторами казок свого батька».

– Хто із письменників не мав своїх власних дітей, але діти всього світу його вважали найбільшим своїм другом, з ним діти віталися на вулиці, дарували подарунки й квіти?

– Про якого письменника йдеться мова: Авторство його казок і досі приписується його старшому синові? (Син Шарля Перро П'єро Перро Д'арманкур. 18 років).

II. Колонка «Назва казки /збірки/»

1. Назви збірок казок

– Яка назва збірки казок Шарля Перро? (Головна назва: «Чарівні казки, або історії, чи казки минулих часів з моральними повчаннями»; друга назва: «Казки матусі Гусині» або «Казки моєї матусі Гусині»).

– У головній назві збірки «Чарівні казки, або історії, чи казки минулих часів з моральними повчаннями» говориться про особливості побудови казок Шарля Перро. Розкажіть, то як же побудовані казки письменника? Чому саме так він їх побудував? (Казки побудовані як байки. У часи Шарля Перро провідним офіційним напрямом у літературі й мистецтві був класицизм. Класицизм у перекладі означає зразковий. А зразковою називалася антична творчість {творчість Давньої Греції й Давнього Риму; Антична – давня}. Казка

у часи Шарля Перро стає дуже популярною, але народна вважається низьким жанром, адже за канонами класицизму визнавали лише такі жанри, як трагедія, ода, епічна поема і виняток був зроблений для байки. Байка була літературним жанром Античних часів, найвідомішим автором байки став Езоп. З античних часів існує і вислів «Езопівська мова» тобто алегорична мова. Отже, щоб не зганьбитися, щоб захистити свої казки, Шарль Перро і надав їм вигляду байок. Шарль Перро вважав, що головне у казці – це мораль. Тому кожна казка письменника має віршовану мораль, або навіть дві моралі. Казка стає і популярною, і модною серед придворних і дворян, але ні в якому разі не народна. Нікому не цікаві подробиці життя селян, ремісників. Дворянам цікава казка про життя принцеси, дворянки, про її вишукане життя. Казка «Спляча красуня» і є чудовим прикладом такої казки).

– Друга назва збірки «Казки матусі Гусині» з часом стала головною і єдиною. Чому таку назву дав автор своїй збірці? Які ваші версії? Або, можливо, хтось знайшов відповідь на це запитання в літературі? (Підказка: у часи Шарля Перро писали гусячими перами).

– Назвати збірки казок братів Грімм. («Дитячі та сімейні /родинні/ казки», 1857 рік).

– Назвати збірки казок Г. К. Андерсена («Нові казки» /2 томи/, 1844 – 1848 роки).

2. Назви казок

– Перелічити як можна більше назв казок Шарля Перро.

– Які казки написав Г. К. Андерсен?

– Назвати казки братів Грімм.

– Коли ви читали назву казки «Синя Борода», які у вас виникли почуття? Жах чи байдужість? Що символізує для вас синій колір? (Синій колір має ще одне символічне значення – він символізує силу. У сучасників Шарля Перро вже назва цієї казки викликала моторошні почуття. За старовинними повір'ями синій колір вважався кольором «нижнього світу, кольором сну (смертельного сну), що передрікає нещастя).

– Що символізує Червона Шапочка? Як ви уявляєте цю дівчинку: маленькою чи дорослою? (Червоний колір – означає, що дівчина статевозріла, для якої дуже небезпечні спокусливі чоловіки. Про це йде мова у моралі.).

– Чому казка Шарля Перро називається «Смішні бажання»? Які бажання автор називає смішними і чому? Як називається українська народна казка з подібним сюжетом? («Три бажання»).

– Чому казка називається «Ріке-чубчик» або «Ріке з чубчиком»?

– Чому казка Г. К. Андерсена називається «Принцеса на горошині»? Яке значення має це словосполучення у казці (тендітна, ніжна, делікатна, чутлива, не така, як інші дівчата).

– А який підтекст має назва «Принцеса на горошині»? (Невдячна, примхлива). Щоб зрозуміти підтекст казки (її алегорію), потрібно казку переробити на звичайне оповідання. Давайте спробуємо.

– А якого значення набуло словосполучення «принцеса на горошині» у нашому житті? Кого ми називаємо «принцесою на горошині» – манірну, марнославно, зарозумілу.

– Казка «Дюймовочка». Чому героїню так назвали? Яке значення слова «дюйм»? (Дюйм – 2,54 см.). Отже, зріст Дюймовочки складає дві треті пальця-мізинця.

– Який письменник написав казку-автобіографію? Яка її назва.

3. Переклади. Подвійні назви казки.

– Які казки Г. К. Андерсена мають другу назву?

– Яку другу назву має казка Г. К. Андерсена «Голий король»?

– Назвати повні назви казок Шарля Перро «Попелюшка», «Кіт у чоботях» («Попелюшка, або Кришталевий черевичок»; «Пан Кіт, або кіт у чоботях»). Чому автор дав казкам подвійну назву? (вимога класицизму).

4. Помилка у назві

– Яка казка Шарля Перро при перекладі на інші мови втратила свою правильну назву на довгі часи? (Казка «Попелюшка». Її правильна назва «Попелюшка, або Черевичок, обшитий хутром». При перекладі була допущена помилка перекладачами).

5. Жанр казок

– Назвати жанри казок Г. К. Андерсена «Русалонька», «Снігова королева» (казка-повість). Чому їх можна назвати казками-повістями?

III. Колонка. «Герої казки»

1. У якій казці є такі герої: лісоруб, його дружина? (Назвати автора і назву казки).

2. У якій казці живуть такі герої: лісоруб, його дружина, їхні діти, людоджер? (Автор, назва казки).

3. Чому Попелюшку так назвали? А як французькою мовою буде звучати ім'я Попелюшки (Сандрільйона).

4. Хто зайвий у цій казці: король, два шахраї, дитина, принцеса? (Автор. Назва казки).

5. Хто потрапив у цю казку із іншої: жаба, метелик, ластівка, кріт, троль? (Автор. Назва казки).

6. На аркушах складіть і запишіть автобіографію або біографію одного свого улюбленого казкового героя, тільки не називайте його ім'я. (Автобіографія – від першої особи: де народився, де живу, яка сім'я, хто батьки, які пригоди трапились у моєму житті, Біографія від третьої особи).

IV. Колонка «Запитання до тексту»

Питання до тексту мають три рівня:

1. Питання першого рівня починаються словами: Хто? Що? Де? Коли? Як? Який? Тобто це питання, які спрямовані на з'ясування того, хто головний герой, де дія відбувається, коли дія відбувається.

2. Питання другого рівня спрямовані на з'ясування причинно-наслідкових зв'язків і тому вони починаються словом: Чому?

3. Питання третього рівня спрямовані на з'ясування значення незрозумілих слів і висловів.

Питання і завдання до казок Шарля Перро

– Казка «Червона Шапочка» є у збірнику Шарля Перро, а також у збірнику інших письменників-казкарів. Назвати імена цих письменників. (Якоб і Вільгельм Грімм). Чим відрізняються ці казки?

– Як ви вважаєте, навіщо казки закінчуються трагічно? (Щоб підготувати, до життя; налякай казкою, щоб дитина не злякалася життя;. Розвиток почуттів, розвиток співчуття до інших).

– Порівняйте казку Шарля Перро «Смішні бажання» з українською казкою «Три бажання». Чим відрізняються ці казки? (У Ш. Перро ця казка поетична, українська казка – прозова; Герої казки Ш. Перро: лісоруб, дружина Фаншетта, Зевс); В українській казці: дід та баба – бідняки, чарівниця-жінка). Чи відрізняється мораль цих казок? (В українській казці: так через свою квапливість та необачність і лишилися дід і баба ні з чим.

У казці Ш. Перро:

«Мало кто из нас способен сделать ценным
И то небольшое, что нам судьбой дано») [3, 458].

– Як ви вважаєте, чому у різних народів виникли схожі казкові сюжети (їх ще називають «мандрівними сюжетами»? (Спільна давня міфологія, або запозичення).

«Ріке-чубчик»

– Якими подарунками обдарувала фея Ріке і принцесу, його наречену (Якщо він покохає дівчину, то вона стане розумною, якщо вона покохає, то наречений стане красенем).

– Яка мораль казки? (Те, що покохали, то те і прекрасне).

–А як же Перро відповів на питання: Від чого залежить кохання: від краси чи від розуму?

«Синя Борода».

– Що символізує у казці ключ, з якого не можна витерти кров? (Все таємне стає відомим).

– Яка мораль цієї казки?

– Чи можна Синю Бороду назвати жертвою? Чого він прагнув від своїх дружин? (Розуміння, поваги до своїх таємниць).

«Смішні бажання».

– Перелічіть смішні бажання лісоруба. (Хочу ковбаси, щоб ковбаса причепилася до носа Фаншетти, щоб ковбаса відчепилася від носа дружини).

«Спляча красуня».

– Ш. Перро вводить у казку таке поняття, як «мода». Принцеса спала 100 років, вона на сто років старша за принца, і вона одягнута за модою прапрабабусі. Погодьтеся, що одяг прапрабабусі дуже й дуже смішний. Мало хто насмілиться підійти на побаченні до дівчини, яка так одягнута. Чому ж принц закохався, і не сміявся з принцеси? (Ш. Перро іронічно підсміюється над

логікою казки і так відповідає на це питання: бо принцеса була така вродлива, що принц відразу сильно закохався, і не звернув увагу на її смішний одяг).

Питання і завдання до казок Г. К. Андерсена

«Гидке каченя».

– Які слова із Казки Ганса Андерсена «Гидке каченя» стали крилатими? (Не біда, що ти народився у качиному гнізді, якщо ти лежав у лебединому яйці). Як ви розумієте ці слова?

«Свинопас».

– Що засуджується у казці «Свинопас»? (Пристрасть до блискучої мішури, а головного не побачила).

– Що символізує у казці троянда, соловей? (Справжнє почуття, якого і за гроші не купиш).

«Голий король».

– Де найчастіше полюбляв перебувати король із цієї казки? (У гардеробній).

– Як це його характеризує? (Він байдужий до державних справ).

– Які дві категорії людей, на думку шахраїв (розумних психологів), не могли побачити одягу короля? (Дурні і ті, хто займає не своє місце).

«Соловей».

– Що засуджується у цій казці? (Пристрасть до штучних цінностей).

– Як нагородив китайський імператор солов'я за його спів? (Золотий черевик на шию). А чи зміг би соловей носити цю нагороду?

– Яка нагорода найцінніша для солов'я? (Сльозинка, яка символізує справжні почуття).

– Яка героїня із казки знала, який соловей на вигляд? Чому саме вона, а не придворні? (Куховарочка, дівчинка із народу; лише народ знає, що є справжнім у цьому житті).

– Якого птаха придворні вважали найкращим? Чому? (Штучного птаха, бо він надзвичайно красивий, вкритий коштовними каміннями, постійно співав одну пісню, а живий – вільний птах, взяв і вилетів у вікно, і його назвали невдячною твариною).

– А як ви розумієте кінцівку твору (імператор помирає, штучний соловей не зміг відігнати смерть, він не зміг заспівати, бо його не завели, а справжній соловей заспівав і смерть віддала всі свої коштовності і полетіла на кладовище)?

«Русалонька».

– Що повинна була віддати Русалонька морській відьмі, щоб стати людиною? (Голос і волосся. Найбільші принади жінки).

– Чому саме таку плату взяла з Русалоньки відьма? (Справжньому коханню не потрібні слова, пояснення, воно або є, або його немає).

– Щоб сталося з Русалонькою, якби її не покохав принц, не зробив своєю дружиною? (Втратила безсмертну душу).

– Що повинна була зробити Русалонька, щоб порятувати свою безсмертну душу? (Вбити принца, і щоб його кров окропила її ноги, які перетворились би знову на хвіст русалки).

– На що перетворилася Русалонька? (На морське шумовиння).

– Чи зможе Русалонька знову повернути собі безсмертну душу? (Перетворилася на шумовиння, пішла до дочок повітря, у них теж немає безсмертної душі, але добрими вчинками вона заслужить безсмертну душу. Через 300 років дочки повітря увійдуть у царство Боже).

«Снігова королева».

– Якою історією починається казка?

– Як ви уявляєте тролів? (У скандинавській міфології надприродна істота, ворожа людям; найчастіше велетень).

– Герда і Кай брат і сестра? Чи ні?

– Як називалася гра, у які грав Кай у палаці Снігової Королеви? (Крижана гра розуму).

– Яке слово повинен був Кай викласти із крижинок? (Вічність).

– Що обіцяла подарувати Снігова Королева Каю за виконане завдання? (Весь світ і ковзани).

«Дюймовочка».

– Хто розповів автору історію про Дюймовочку? (Ластівка).

– Чому Кріт вирішив одружитися із Дюймовочкою?

V. Колонка «Хитрі» питання»

«Хитрі» питання – це питання спрямовані на прогнозування подальшої долі героя чи подальшого імовірного розвитку подій казкового сюжету. Цікаві й глибокі «хитрі» питання можуть виникнути у читачів, якщо вони порівнюють логіку казки із логікою реального життя.

«Хитрі» питання до казок Шарля Перро

«Червона Шапочка».

– Якого віку Червона Шапочка? Чому ви так вважаєте?

– У Шарля Перро казка закінчується трагічно. Як би ви закінчили цю казку? Створіть свій варіант кінцівки.

«Ріке-чубчик».

– Як склалася доля старшої принцеси (невродливої, але дуже розумної)? Адже ж про неї автор не подбав. Місце розумного, але невродливого зайняв Ріке.

«Попелюшка».

– Чи таке могло бути, що черевичок підійшов лише на ногу однієї дівчини? Що символізує черевичок?

«Кіт у чоботях».

– Зрозуміло, що молодий мірошник покохав принцесу і захотів з нею одружитися, а який резон принцесі виходити заміж за селяка? Шарль Перро замислився над цим питанням і відповів у моралі. Яка ж це відповідь?

«Хитрі» питання до казок Ганса Крістіана Андерсена.

«Свинопас».

– Як склалася подальша доля принцеси, яку батько-імператор вигнав з палацу?

«Дикі лебеді».

– Еліза не встигла дов'язати сорочку найменшому братові. Він залишився із лебединим крилом. Як склалася його доля? Чи змогла йому допомогти Еліза?

«Голий король».

– Як склалася подальша доля короля? Адже весь народ побачив, що він голий і дурний? Він продовжував правити країною чи ні?

«Дюймовочка».

– Як склалася доля жінки, прийомної матері Дюймовочки?

– Як склалася подружнє життя Дюймовочки?

Ось приблизно таким може бути перелік питань і завдань на занятті захисті читацького щоденника.

Ведення студентами читацького щоденника – це дуже корисна й необхідна складова роботи над текстами творів. У цьому випадку студенти свідомо й глибоко зможуть осягнути зміст казок, осмислити казкову логіку, порівняти її із логікою реального життя. В результаті цього непростого процесу зможуть зрозуміти парадокси не лише казкового життя, але й реального. Це навчить їх творчо й критично мислити, розвине їхню уяву, фантазію.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брауде Л. Ю. Ханс Кристиан Андерсен. Пособие для учащихся. – Л., 1978. – 159 с.
2. Живицкая Л. В. На уроке и после урока. Дидактический материал по русскому языку. Пособие для учителя начальных классов. Ч. II. – Кировоград, 2002. – С. 117 – 129.
3. Шарль П. Сказки матушки Гусыни.– Л., – 1990. – 464 с.

SUMMARY

The article analyzes the main types and methods of work of the tales by Charles Perrault, the Brothers Grimm, Hans Christian Andersen. The structure of reader's diary is analyzed, the basic stages of presentation of reader's diary by columns (sections) is represented, a list of questions and tasks under the plot of fairy tales is.

Key words: *Charles Perrault (1628 - 1703), Jacob Grimm (1785 -1863), Wilhelm Grimm (1786 - 1859), a tale genre, genre features, allegory, morality, science fiction, the author, the content of the work, the text of the question " tricky " questions.*